

VTT, vieraileva tutkija

Lausunto valtiovarainvaliokunnalle

VN:n selonteko liiallisen alijäämän korjaamisesta

ECOFIN-neuvosto päätti 20.1.2026 asettaa Suomen ns. liiallisen alijäämän prosessiin (EDP). Perusteluna oli vuoden 2024 alijäämä ja ennuste vuoden 2025 alijäämästä, jotka kumpikin ylittivät reilusti 3 % BKT-suhderajan.

Neuvosto asetti samalla nettomenojen¹ kehitykselle vuosina 2026-2028 uran, jonka se arvioi johtavan liiallisen alijäämän korjautumiseen viimeistään vuonna 2028. Vaatimus on, että nettomenojen vuotuinen kasvu ei ylitä 1,3 % vuonna 2026, 1,5 % vuonna 2027 ja 1,8 % vuonna 2028. Nettomenopolun toteutumista seurataan sekä vuotuisen että kumulatiivisen poikkeaman avulla. Edellinen ei saa ylittää 0,3 prosenttiyksikköä ja jälkimmäinen 0,6 prosenttiyksikköä.

Jos korjaavaa nettomenopolkua noudatetaan, jäsenvaltion katsotaan toteuttaneen tuloksellisia toimia riippumatta alijäämän tai velan kehityksestä. Tällaisessa tapauksessa menettely ”laitetaan lepäämään” ja seuranta jatkuu.

Jos em. rajat ylittyvät, arvioidaan, onko joitain ”merkityksellisiä” uusia ts. nettomenopolun asettamisen jälkeen syntyneitä tekijöitä, jotka voitaisiin ottaa huomioon lieventävinä seikkoina. Jos tällaisia ei ole, EDP-prosessissa periaatteessa edetään seuraaviin vaiheisiin, ensin uuteen sopeutusohjelmaan ja sitten kohti jäsenmaalle asetettavia sanktioita.

”Yllätykset” eivät ole ongelma nettomenopolulla pysymiselle

Selonteossa viitataan kahteen yllättävään seikkaan, jotka vaikeuttavat asetetun nettomenopolun saavuttamista: yhtäältä ennustettua suurempaan työttömyyteen ja siitä johtuvaan etuusmenojen kasvuun ja toisaalta lähi-idän kriisin aikaansaamaan inflaation kiihtymiseen.

Näistä työttömyyden noususta aiheutuvalla menojen kasvulla ei ole kuitenkaan mitään vaikutusta nettomenopolkuun. Työttömyysmenojen muutoksia ei lueta nettomenoiksi,

¹¹ Nettomenojen muutoksella tarkoitetaan menojen kasvua, pl. korkomenojen muutos, päätösperäisten tulotoimien vaikutus, EU-ohjelmien menojen muutos, suhdannevaihtelusta aiheutuvien työttömyysetuusmenojen muutos ja kertaluonteiset ja muut tilapäiset menot

elleivät ne ole aiheutuneet etuusperusteiden muutoksista. Siten tämä selonteon huoli on aiheeton.

Myöskään talouden odotettua heikomman suhdanteen aiheuttama verotulojen menetys ei vaikuta nettomenopolkuun mitenkään. Vain jos suhdanteen heikkouteen reagoitaisiin keventämällä verotusta, tästä syntyvä verotulomenetys merkitsisi nettomenojen kasvua. Toisin sanoen sääntö sallii ns. automaattisten vakauttajien toiminnan suhdannevaihteluiden hillinnässä, mutta katsoo päätösperäisen finanssipolitiikan kevennyksen vaikuttavan nettomenoihin ja voivan johtaa nettomenopolun rikkomiseen.

Sen sijaan menojen kasvuun johtava inflaation kiihtyminen voi johtaa nettomenopolun rikkoutumiseen, koska menopolku on määritelty nimellisenä, ts. siihen ei tehdä mitään inflaatiokorjauksia. Selonteossa mainitun lähi-idän kriisin aiheuttama inflaatiopiikki ei kuitenkaan uskoakseni muodostu ongelmaksi tässä suhteessa. Sen vaikutus nettomenopolkuun on käsitykseni mukaan sellainen merkityksellinen uusi tekijä, jonka komissio voi ja hyvin todennäköisesti ottaa huomioon arvioidessaan sitä, onko Suomi noudattanut sille annettua suositusta. Inflaatiiosysäys on Suomen hallituksen toimista riippumaton ja lisäksi inflaation taustalla olevat USA:n ja Israelin aloittamat sotatoimet ovat tapahtuneet sen jälkeen, kun neuvosto päätti Suomelle asetetusta nettomenopolusta. Kyse on siten aidosta uudesta yllätyksellisestä seikasta.

Suosituksen noudattaminen kuitenkin vaativaa

Suomen kyky noudattaa nettomenopolkua perustuu merkittävästi ns. puolustuspoikkeuslausekkeeseen. Se alentaa nettomenouraa, vaikka puolustusmenot vaikuttavatkin alijäämään täydellä painollaan. Tästä seuraa, että nettomenouraa noudattaessaankin Suomen julkisen talouden alijäämä jää reilusti 3 prosentin yläpuolelle sekä 2027 että 2028.

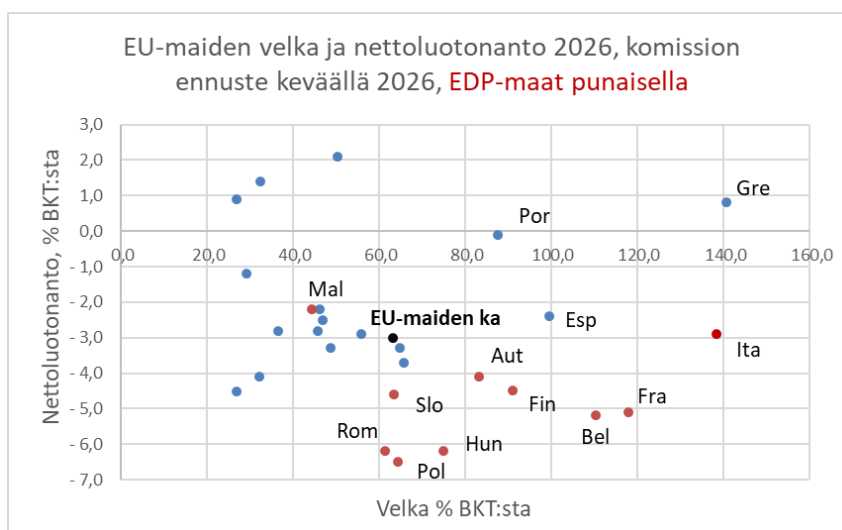
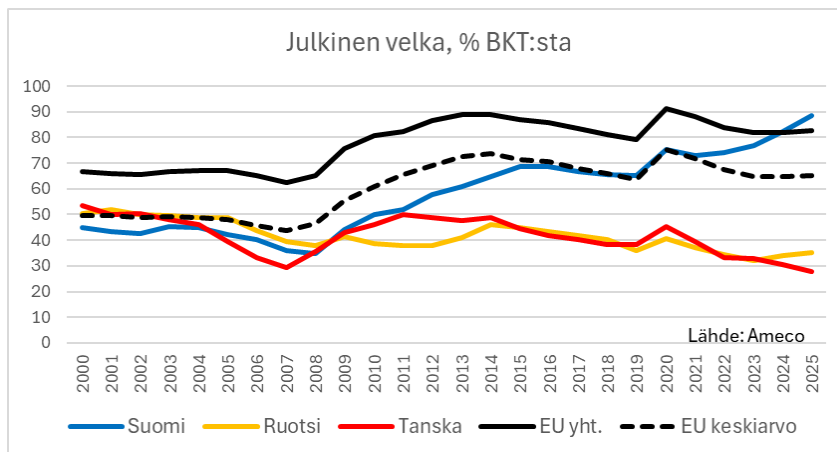
Alijäämän painamiseksi alle 3 prosenttiin voidaan toisaalta saada lisäaikaa, jos nettomenopolkua on noudatettu. Polun noudattaminen vuonna 2028 edellyttää kuitenkin siihen mennessä kertyneen kumulatiivisen poikkeaman korjaamista vuonna 2028. Tämä vaatii VM:n arvion mukaan 2,7 miljardin sopeutusta vuonna 2028. Tällainen sopeutus olisi selvästi enemmän kuin ao. vuoden sopeuttamistarpeeksi on arvioitu parlamentaarisen ryhmän asettaman tavoitteen saavuttamiseksi koko vaalikauden mittaan, 8-11 miljardia euroa.

Tätä taustaa vasten hallituksen päätös alentaa yhteisöveroä vuonna 2027 on huono. Se johtaa välittömästi yli 800 miljoonan euron veromenetykseen. Kevennyksellä on todennäköisesti varsin vähän myönteisiä vaikutuksia kasvuun ja parhaimmillaankin sellaiset realisoituvat hitaasti. Toteutuessaan kevennys kuitenkin pakottaisi merkittävästi suurempaan muiden verojen kiristykseen ja/tai menojen leikkaukseen vuonna 2028 pelkästään EU-vaatimusten toteuttamiseksi.

EU-vaatimukset ja kotimaiset tarpeet

Aivan viime vuosiin saakka Suomen julkinen talous on alijäämistä ja velan kasvusta huolimatta ollut riittävän hyvällä tolalla niin, että EU-säännöt eivät ole muodostuneet sitovaksi rajoitukseksi. Nyt tilanne on muuttunut alijäämien pysyttyä suurina. Jo syksyllä 2024 julkistetussa ns. keskipitkän aikavälin suunnitelmassa Suomi pystyi noudattamaan vakaus- ja kasvusopimuksen ns. ennalta ehkäisevän osan edellyttämää nettomenojen viiteuraa vain venyttämällä sopeutusajan neljästä seitsemään vuoteen.

Suomen joutuminen liiallisen alijäämän prosessiin merkitsee EU-rajoitusten muodostumista aikaisempaa selvemmin kansallista finanssipolitiikkaa sitovaksi. Suomi on muuttunut julkisen talouden osalta Pohjoismaasta varsin tyyppilliseksi taikka itse asiassa hieman tyyppillistä huonomman julkisen talouden maaksi vakiintuneilla alijäämä- ja bruttovelkamittareilla.

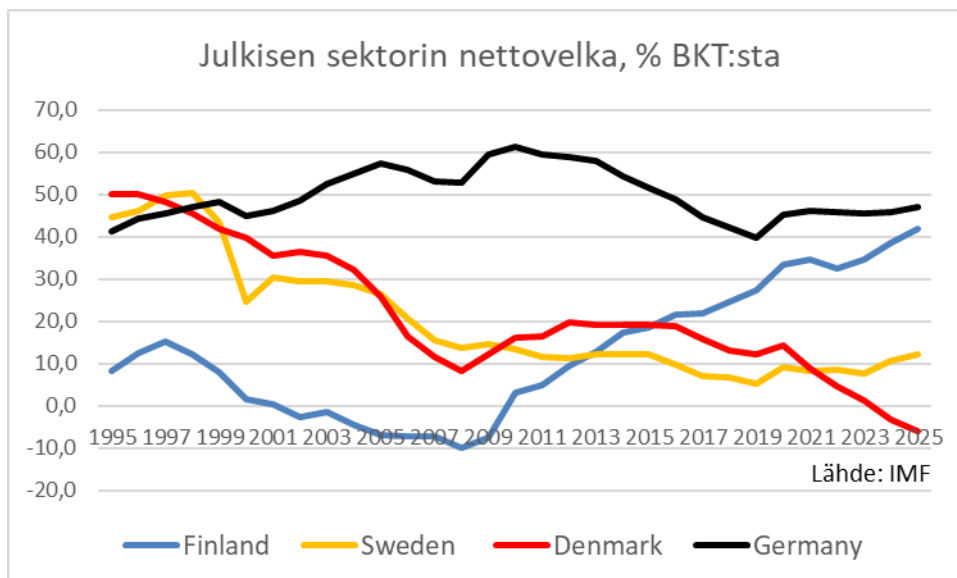

EU-säännöstö pysyy Suomea sitovana tulevan vaalikauden. Millaiseksi tilanne muodostuu vuodesta 2031 lähtien on epäselvempää. Asia riippuu siitä, kuinka hyvin Suomi onnistuu tulevalla kaudella pienentämään alijäämää ja kääntämään velkasuhteen laskuun.

Kansallisen lain velkatavoite on pitkällä aikavälillä vaativampi kuin EU-finanssipolitiikan sääntöjen tavoite. Tälle on hyvät perusteet siitä syystä, että Suomessa julkisen sektorin hyvinvointivastuu on laaja, muiden Pohjoismaiden kaltainen. Julkisen sektorin tulisi kyetä huolehtimaan tästä vastuusta kaikissa oloissa, mikä tarkoittaa kykyä velkaantua tarpeen vaatiessa paljon. Tällainen tarve on lisäksi Suomessa todennäköisempi kuin muissa Pohjoismaissa talouden suuremman häiriöalttiuden takia, mitä hankalampi geopoliittinen asema korostaa.

Sitä, että EU-finanssipolitiikan säännöt ovat alkaneet rajoittaa Suomen politiikkaa, voi pitää tietynlaisena vakavana varoituksena. Se ei vielä tarkoita, että Suomi olisi velkakriisin kynnyksellä, ts. ei saisi uutta lainaa tai joutuisi maksamaan siitä hyvin paljon. Markkinoilla luotetaan yhä Suomen kykyyn hoitaa velkaansa. Pitkien valtionlainojen korkoero Saksaan on pysynyt maltillisena ja jopa hieman alentunut viimeisen puolen vuoden aikana.

Markkinoiden luottamus perustuu viime kädessä uskoon Suomen poliittisen järjestelmän toimintakyvystä. Sitä tukee myös julkisen sektorin nettovelan pienuus. Jatkuvat alijäämät muuttavat kuitenkin tätäkin asetelmaa. Myös nettovelka² on kasvussa, ja Suomi on tälläkin mittarilla eronnut muista Pohjoismaista.

² IMF:n käyttämä nettovelan käsite sisältää Suomen osalta valtion osakeomistukset ja VERin sekä KEVAN rahastot, mutta ei yksityisen työeläkesektorin rahastoja, joihin turvautuminen velanhoidosta huolehtimiseksi on juridisesti konstikkaampaa.